

1.2 Basic Accounting Concept (लेखा प्रणालीका आधारभूत अवधारणा)

लेखा प्रणाली (Accounting System)

- मौद्रिक महत्व भएको आर्थिक घटनालाई निश्चित ढाँचामा अभिलेख राखी प्रस्तुत गर्ने कार्यविधि नै लेखा प्रणाली हो,
- लेखा प्रणाली एउटा वित्तीय सूचना प्रणाली हो,
- यो खास अवधारणा र सिद्धान्तमा आधारित भएर अभिलेख राखिन्छ,
- आर्थिक कारोबारको पहिचान, अभिलेखांकन, मापन, वर्गीकरण, पुष्ट्याइँ तथा संक्षेपीकरण गरी बैज्ञानिक रूपमा अभिलेख राख्ने कार्य नै लेखा प्रणाली हो,

- कुनै पनि संस्थाको कार्यप्रकृति र उद्देश्यको आधारमा लेखा प्रणाली निर्धारण गरिन्छ,
- आर्थिक कारोबारको क्रमबद्ध, नियमित, वैज्ञानिक रूपमा अभिलेख राखी तोकिएबमोजिमका प्रतिवेदनहरू तयार गर्ने गरिन्छ,
- लेखा भन्नाले कारोबार भएको व्यहोरा देखिने गरी प्रचलित कानून बमोजिम राखिने अभिलेख, खाता, किताब आदि र सोकारोबारलाई प्रमाणित गर्ने अन्य कागजात समेतलाई जनाउँछ,

- आर्थिक तथा वित्तीय कारोबारको लेखाङ्कन गर्ने, अभिलेखराख्ने, वित्तीय विवरणहरू तयार गर्ने, सञ्चार तथा प्रकाशन गर्ने एवम् परीक्षण र मूल्यांकन गर्नेसम्मका कार्यहरू समेत लेखाको कार्यक्षेत्र भित्र पर्दछ,
- लेखालाई सङ्गठनको क्षेत्र अनुसार व्यावसायिक/निजी तथा सरकारी/सार्वजनिक लेखाका रूपमा विभाजन गरिन्छ।

- An accounting system is a procedure for recording and presenting financial events of monetary importance in a certain format.
- An accounting system is a financial information system,
- Based on these specific concepts and principles, records are maintained.
- Accounting system is the act of scientifically keeping records by identifying, recording, measuring, classifying, generating and summarizing economic transactions.

- An accounting system is determined based on the nature and purpose of any organization,
- Financial transactions are recorded in a systematic, regular, scientific manner and the prescribed reports are prepared.
- Accounting refers to records, accounts, books, etc., which are kept in accordance with prevailing laws to show the transaction, and also other documents that prove the transaction.

- Accounting, record keeping, preparing financial statements, communication and publication and testing and evaluation of economic and financial transactions are included in the scope of accounting.
- Accounting is divided into commercial/private and government/public accounting according to the sector of the organization.

लेखाका आधारभूत सिद्धान्तहरू
(Accounting Principles)

- क) मितव्ययिता (Economy)
- ख) कार्यदक्षता (Efficiency)
- ग) प्रभावकारिता (Effectiveness)
- घ) पारदर्शिता (Transparency)
- ङ) तटस्थता (Neutrality)

- च) मिलान (Matching)
- छ) स्वच्छ प्रस्तुतीकरण (Fair Presentation)
- ज) जिम्मेवारी र उत्तरदायित्व (Responsibility and Accountability)
- झ) बुझन सकिने (Understandability)
- ञ) शुद्धता (Accuracy)
- ट) पूर्णता (completeness)

- ठ) अबिच्छिन्न संस्था (Going Concern)
- ड) समयबद्धता (Timeliness)
- ढ) वैधानिकता (Validity)
- ण) गहनता (Materiality)
- त) सान्दर्भिकता (Relevance)
- थ) विश्वसनीयता (Reliable)
- द) एकरूपता (Consistency)
- ध) तुलनीयता (Comparability)

लेखाका आधारहरू (Basis Accounting System)

नगदमा आधारित लेखाप्रणाली (Cash Basis Accounting System)

- नगदमा आधारित लेखाप्रणालीमा लेखाङ्कनको लागि नगद प्रवाहलाई प्रमुख आधार मानिन्छ।
- नगद प्राप्ति गर्दा आम्दानी जनाइन्छ भने नगदको भुक्तानी हुँदा खर्च जनाइन्छ। उदाहरणका लागि: 'क' कार्यालयले रु. १५ हजार बराबरको कार्यालयसामान खरिद गरेकोमा रु. १० हजार भुक्तानी गरी रु. ५ हजार भुक्तानी दिन बाँकी रहेको अवस्थामा निम्न अनुसार लेखाङ्कन गरिन्छ।

- Cash flow is considered as the main basis for accounting in cash based accounting system.
- Income is recognized when cash is received and expenses are recognized when cash is paid. For example: 'A' office has Rs. 15,000 worth of office equipment for purchase of Rs. 10,000 has been paid and Rs.5,000 is yet to be paid, the accounting is done as follows.

खर्च शीर्षक नं.	विवरण	डेबिट रकम	क्रेडिट रकम
२२३११	डे.बजेट खर्च कार्यालय सम्बन्धी खर्च	रु. १००००	
XXXXX	क्रे.एकल कोष खाता		रु. १००००
	जम्मा	रु. १००००	रु. १००००

नगदमा आधारित लेखाङ्कन भएकोले रु. ५ हजार तिर्न बाँकी रकमलाई लेखाङ्कन गरिदैन ।

परिमार्जित नगदमा आधारित लेखाप्रणाली

(Modified Cash Basis Accounting System)

- परिमार्जित नगदमा आधारित लेखाप्रणालीमा एक आर्थिक वर्षको अवधिभित्रका नगद प्राप्ति तथा भुक्तानीलाई समावेश गरिन्छ ।
- यसले एक आर्थिक वर्षभित्रको कारोबारबाट सिर्जना भएको तर आम्दानी भई नसकेको सम्पत्ति तथा भुक्तानी हुनबाँकी दायित्वलाई पनि लेखाङ्कन गर्दछ ।
- माथि कै उदाहरणलाई परिमार्जित नगद आधारमा लेखाङ्कन गर्दा निम्न बमोजिम गरिन्छ ।

खर्च शीर्षक नं.	विवरण	डेबिट रकम	क्रेडिट रकम
२२३११	डे.बजेट खर्च कार्यालय सम्बन्धी खर्च	रु. १५०००	
Xxxxx	क्रे. एकल कोष खाता		रु. १००००
Xxxxx	क्रे. भुक्तानी बाँकी हिसाब खाता		रु. ५०००
	जम्मा	रु. १५०००	रु. १५०००

परिमार्जित प्रोदभावी लेखा प्रणाली

(Modified Accrual Basis Accounting System)

- नगद र प्रोदभावीमा आधारित लेखाप्रणालीको मिश्रित रूप परिमार्जित प्रोदभावी आधारित लेखाप्रणाली हो। यसमा आयको हकमा उपलब्धता र मापन गर्न सकिने (Availability & Measurable) अवस्थामा लेखाङ्कन गरिन्छ।
- खर्चको हकमा दायित्व सिर्जना भएको अवस्थामा लेखाङ्कन गरिन्छ।

- प्रोदभावी आधारित लेखा प्रणालीमा पुँजीगत सम्पत्तिमा भएको खर्च सम्पत्तिमा लेखाङ्कन गरी वर्षे पिच्छे हास कट्टी गरी हास कट्टीलाई खर्च लेखिन्छ भने परिमार्जित प्रोदभावी आधारित लेखा प्रणालीमा आर्थिक वर्षको अन्तमा सबै पुँजीगत सम्पत्तिलाई अपलेखन गरी लेखाङ्कन गरिन्छ।
- मानौं 'क' कार्यालयले रु. १५ हजार बराबरको फर्निचर खरिद गरेको रहेछ जस मध्ये रु. ५ हजार भुक्तानी दिन बाँकी रहेछ। त्यसको हास कट्टी आ.ब.को अन्तमा रु. २५०० रहेको छ भने परिमार्जित प्रोदभावीमा आधारित लेखाप्रणालीमा निम्न अनुसार लेखाङ्कन गरिन्छ।

- The modified cash-based accounting system includes cash receipts and payments within a financial year.
- It also accounts for the assets that have been created but not earned from transactions within a financial year and the liabilities that remain to be paid.
- Accounting for the above example on a modified cash basis is done as follows.

- In the accrual based accounting system, the expenditure on capital assets is accounted for in the asset and deducting the depreciation every year, while in the modified accrual based accounting system, all the capital assets are written off and accounted for at the end of the financial year.
- Suppose office 'A' has Rs. 15,000 worth of furniture was purchased out of which Rs. 5,000 is due to be paid. At the end of the year, its reduction is Rs. 2500 is accounted for under modified accrual basis of accounting as follows.

खर्च शीर्षक नं.	विवरण	डेबिट रकम	क्रेडिट रकम
२९३११	डे.बजेट खर्च फर्निचर	रु. १५०००	
XXXXX	क्रे.एकल कोष खाता		रु. १००००
XXXXX	क्रे.भुक्तानी बाँकी हिसाब खाता		रु. ५०००
	जम्मा	रु. १५०००	रु. १५०००
यो परिमार्जित प्रोदभावी लेखाप्रणालीमा खरिद गरिएको सम्पत्ति पूर्णरूपमा अपलेखन गरिन्छ ।			
खर्च शीर्षक नं.	विवरण	डेबिट रकम	क्रेडिट रकम
XXXXX	डे. अपलेखन खर्च	रु. १५०००	
२९३११	क्रे.फर्निचर		रु. १५०००
	जम्मा	रु. १५०००	रु. १५०००

प्रोदभावीमा आधारित लेखा प्रणाली (Accrual Basis Accounting System)

- यसमा कारोबारको सिर्जना भएको समयलाई आधार लिई लेखा राखिन्छ।
- कारोबारको सिर्जना हुनासाथ त्यसले प्रभावपार्ने पक्षहरूलाई समेटेर प्राप्ति, भुक्तानी, सम्पत्ति तथा दायित्वको पूर्ण रूपमा पहिचान गरी लेखाङ्कन गरिन्छ।
- माथिकै उदाहरणलाई प्रोदभावी आधारमा लेखाकन गर्दा निम्न बमोजिम गरिन्छ।

- It accounts for the time the transaction was created.
- As soon as the transaction is created, the receipts, payments, assets and liabilities are fully identified and accounted for, including the parties affected by it.
- The above example is done as follows while accounting on profit basis.

खर्च शीर्षक नं.	विवरण	डेबिट रकम	क्रेडिट रकम
२९३११	डे. बजेट खर्च फर्निचर	रु. १५०००	
XXXXXX	क्रे. एकल कोष खाताखाता		रु. १००००
XXXXXX	क्रे. भुक्तानी बाँकी हिसाब खाता		रु. ५०००
	जम्मा	रु. १५०००	रु. १५०००

यस आधारमा खरिद गरिएको सम्पत्तिको पूर्ण रूपमा अपलेखन नगरी वर्षेनी नीतिगत व्यवस्था अन्तर्गत हासक माफत अपलेखन गरिन्छ।

खर्च शीर्षक नं.	विवरण	डेबिट रकम	क्रेडिट रकम
XXXXXX	डे. हास कट्टी खर्च	रु. २५००	
२९३११	क्रे.फर्निचर		रु. २५००
	जम्मा	रु. २५००	रु. २५००

सरकारी लेखा प्रणाली

(Government Accounting System)

- प्रचलित कानून बमोजिम सरकारलाई प्राप्त हुने सबै प्रकारको आम्दानी र त्यसको उपयोगलाई व्यवस्थित रूपमा लेखाकन गर्ने, अभिलेख राख्ने, विवरण तयार गर्ने, प्रतिवेदन गर्ने र परीक्षण समेत गराउनका लागि अवलम्बन गरिएको लेखा प्रणालीलाई सरकारी लेखा प्रणाली मानिन्छ।
- सरकारको काम, कर्तव्य र अधिकारको व्यवस्थापन संविधानले निर्धारण गरे बमोजिम हुन्छ।

□आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व सम्बन्धी ऐन, २०७६ अनुसार 'लेखा' भन्नाले कारोबार भएको व्यहोरा देखिने गरी प्रचलित कानून बमोजिम राखिने प्रारम्भिक प्रविष्टिको गोश्वरा भौचर तथा सो आधारमा तयार गरिने अभिलेख, खाता, किताब आदि र सो कारोबारलाई प्रमाणित वा सम्पुष्टि गर्ने प्रमाण कागजात र सोको आधारमा तयार गरिने वित्तीय विवरण तथा प्रतिवेदन सम्झनुपर्छ र सो शब्दले विद्युतीय माध्यमबाट राखिएको अभिलेख वा कारोबारलाई प्रमाणित गर्ने विद्युतीय अभिलेखलाई समेत जनाउँछ,

- सरकारी वित्तीय व्यवस्थापनमा लेखाका सर्वमान्य सिद्धान्त, मान्यता र अभ्यासलाई आधार बनाइने हुनाले सरकारी लेखाले सैद्धान्तिक अवधारणाहरूलाई अङ्गीकार गरेको छ।
- सरकारी लेखा अन्तर्गत आर्थिक कारोबारबाट आवश्यकता अनुसारको तथ्याङ्क निकाल्न मिल्ने गरी व्यवस्थित तरिकाले राखिएको आम्दानी खर्च सम्बन्धी श्रेस्ता र सोको प्रतिवेदन तयार गर्ने प्रक्रिया समेत समेटिएको हुन्छ।

- According to the prevailing law, the accounting system adopted for systematically accounting, keeping records, preparing statements, reporting and even testing all types of income received by the government and its use is considered as government accounting system.
- The work, duties and rights of the government are managed as determined by the constitution.

- According to the Financial Procedures and Financial Responsibility Act, 2076, 'accounts' means the initial entry vouchers and records, accounts, books, etc. prepared on the basis of the prevailing law to show the transaction and the evidence documents to prove or confirm the transaction. It should be remembered that the financial statements and reports to be prepared and the term also refers to electronic records or electronic records that prove transactions,

- As government financial management is based on universal principles, recognition and practice of accounting, government accounting has accepted the theoretical concepts.
- Under government accounting, the process of preparing reports on income and expenses, which are kept in an orderly manner so as to be able to extract necessary data from financial transactions, is also covered.

सरकारी लेखाको उद्देश्य

(Objective of Government Accounting)

- सरकारी लेखा सरकारी श्रोतको प्राप्ति र उपयोगको व्यवस्थापन गर्ने,
- आर्थिक तथा प्रशासनिक पारदर्शिता तथा उत्तरदायित्व निर्वाह गर्नेका लागि सहयोग गर्ने,
- सरकारी आर्थिक कारोबार सम्बन्धी सूचना तथा तथ्याङ्कहरू प्राप्त गर्न सहयोग पुर्याउने,

- सरकारी लेखाले सञ्चित कोष र अन्य सरकारी कोषको व्यवस्थापनका साथै अन्य वित्तीय तथ्याङ्कहरू उपलब्ध गराउने,
- योजनातर्जुमा गर्ने, कार्यक्रम निर्धारण तथा विश्लेषण गर्ने,
- बजेट अनुमान तयार गर्ने कार्यमा सहयोग गर्नुका साथै बजेटले निर्धारण गरेको लक्ष्य हासिल भए नभएको समेत दर्साउँदछ,
- सरकारी लेखाको प्रमुख उद्देश्य समग्र वित्तीय अनुशासन कायम गराउन सहयोग पुर्याउनु हो,

- सरकारी आर्थिक कारोबारको लेखा राख्नु,
- बजेटद्वारा निर्धारित सीमा नाघ्न नदिनु,
- सरकारी कोषहरूको यथार्थ स्थिति जानकारी गराउनु,
- सरकारको आय व्यय, ऋण तथा लगानी र सम्पत्ति तथा दायित्वको लेखा राखी सोसँग सम्बन्धित सूचनाहरू उपलब्ध गर्नु/ गराउनु,
- जिन्सी सामानको व्यवस्थापन र नियन्त्रण गर्न सहयोग पुर्याउनु,
- लेखापरीक्षण कार्यलाई सरल र कम खर्चिलो बनाउनु,
- बजेट निर्माणका लागि आवश्यक सूचना उपलब्ध गराउनु।

- Government Accounts Managing the receipt and use of government resources,
- To support financial and administrative transparency and accountability,
- Assist in obtaining information and statistics related to government financial transactions,

- Government Accounts provides management of reserve fund and other government funds as well as other financial data,
- Helps to Planning, determining and analyzing programs,
- In addition to assisting in the preparation of budget estimates, it also indicates whether the target set by the budget has been achieved.
- The main objective of government accounting is to assist in maintaining overall fiscal discipline,

- Keeping accounts of government financial transactions,
- Do not exceed the limit set by the budget,
- To inform about the real status of government funds,
- Keeping the accounts of the government's income and expenditure, loans and investments and assets and liabilities and providing information related to the same,
- Assisting in the management and control of foreign goods,
- Simplify and make audit work less expensive;
- Providing necessary information for budget formulation.

सरकारी लेखाको सिद्धान्त, आधार र लेखाको ढाँचा

(Principles, Basis and Accounting Framework of Government Accounting)

क) संवैधानिक व्यवस्था: नेपालको संविधानको धारा २४१(४) अनुसार महालेखा परीक्षकबाट लेखा परीक्षण गरिने लेखा संघीय कानूनबमोजिम महालेखा परीक्षकले तोकेको ढाँचामा राखिने ।

(ख) कानुनी व्यवस्था: आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७६ को दफा २५ ले नेपालमा सार्वजनिक लेखाको सिद्धान्त, आधार र ढाँचा देहायबमोजिम रहने उल्लेख छः

विनियोजन, राजस्व, धरौटी तथा अन्य सरकारी कारोबारको लेखा दोहोरो लेखा प्रणालीको सिद्धान्तबमोजिम तोकिएको ढाँचामा राखिने।

□ कारोबारको लेखांकनका अन्य आधारहरू तोकिएबमोजिम हुने। लेखांकन गर्ने तथा प्रतिवेदन गर्ने प्रक्रिया लेखामा मान्य सिद्धान्त, यस क्षेत्रमा विकसित भएका नवीनतम् अवधारणा र तोकिएको सार्वजनिक क्षेत्र लेखामानको मार्गदर्शनबमोजिम महालेखा नियन्त्रक कार्यालयले निर्धारण गरेबमोजिम हुने।

- लेखा राख्ने प्रयोजनका लागि महालेखा नियन्त्रक कार्यालयले लेखाको ढाँचा र आर्थिक संकेत तथा वर्गीकरण तर्जुमा गरी महालेखा परीक्षकबाट स्वीकृत गराई लागू गर्ने ।
- महालेखा परीक्षकबाट स्वीकृत भएको लेखाको ढाँचा र आर्थिक संकेत तथा वर्गीकरण नेपाल राजपत्रमा प्रकाशन गर्ने ।
- प्रदेश र स्थानीय तहले महालेखा नियन्त्रक कार्यालयको स्वीकृति लिई तोकिएको आधारमा लेखा राख्न सक्ने ।

- **A) Constitutional Provision:** According to Article 241(4) of the Constitution of Nepal, the accounts to be audited by the Auditor General shall be kept in the format prescribed by the Auditor General in accordance with the federal law.
- (b) Legal system: Section 25 of the Economic Procedure and Financial Responsibility Act, 2076 states that the principle, basis and structure of public accounting in Nepal shall be as follows:

- Accounts of allocation, revenue, bonds and other government transactions will be kept in the prescribed format according to the principle of double accounting system. For the purpose of keeping accounts, the Office of the Controller General of Accounts shall formulate and implement the format of accounts and financial indicators and classifications approved by the Auditor General.
- To publish the format of accounts and financial indicators and classification approved by the Auditor General in the Nepal Gazette.

- Provinces and local levels can keep accounts on a prescribed basis with the approval of the Comptroller General's Office.

लेखा भित्र निम्न कुराहरु पर्दछन् (Accounting includes the following)

- ☐ आर्थिक घटना/कारोबारको रेकर्ड,
- ☐ आर्थिक कारोबारको प्रस्तुती सूचना उत्पादन र प्रतिवेदन,
- ☐ आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्न व्यक्तिहरुको जिम्मेवारीको सुनिश्चितता,
- ☐ कारोबारको प्रकृया तथा प्रभावको विश्लेषण,
- ☐ प्रतिवेदन प्रणाली ।

- ☐ Records of financial events/transactions,
- ☐ Production of presentation information and reports on financial transactions,
- ☐ Ensuring accountability of persons involved in economic activities,
- ☐ Analysis of business process and impact,
- ☐ Reporting system.

लेखा प्रणालीका सिद्धान्तहरू

- कानूनको सिद्धान्त: देशमा विद्यमान रहेका प्रचलित कानुनी व्यवस्थाको परिपालना गर्नुपर्ने।
- नगदमा आधारित सिद्धान्त: सरकारी आर्थिक कारोबार नगदमा आधारित रहन्छ।

☐ **Principle of Law**: The prevailing legal system existing in the country should be followed.

☐ **Cash-based Principle**: Government financial transactions remain cash-based.

- स्थिरताको सिद्धान्त: लेखा नीति तथा प्रणालीमा स्थिरता कायम गर्ने अर्थात् छोटो समयमै परिवर्तन भई नरहने अवस्था।
- एकरूपताको सिद्धान्त: सबै निकायहरूले तयार गर्ने लेखा तथा प्रतिवेदन प्रणालीमा एकरूपता कायम हुनुपर्ने।
- लागत मूल्यको सिद्धान्त: वस्तु वा सेवाको कारोबारको परल वा लागत मूल्यमा आधारित भई लेखा राख्नुपर्ने।

□ Principle of Stability: Maintaining stability in accounting policies and systems, i.e. the condition of not changing in a short period of time.

□ Principle of uniformity: Uniformity should be maintained in the accounting and reporting system prepared by all agencies.

□ Principle of cost price: Accounting should be done based on the cost or cost price of the transaction of goods or services.

- आर्थिक इकाईको सिद्धान्त: प्रत्येक आर्थिक इकाईको छुट्टाछुट्टै लेखा रहने ।
- पूर्ण खुलासाको सिद्धान्त: आर्थिक कारोबारको पूर्ण र यथार्थ खुलासा गर्ने ।
- निरन्तरताको सिद्धान्त: कुनै पनि कारोबार वा विषयलाई सांयोगिक घटना नमानी एक निरन्तरको प्रक्रिया मान्नुपर्ने ।

- ❑ **Principle of financial unit**: Each economic unit shall have separate accounts.
- ❑ **Principle of Full Disclosure**: Full and true disclosure of financial transactions.
- ❑ **Principle of Continuity**: Any transaction or matter should be considered as a continuous process rather than as a random event.

- विश्वसनीयताको सिद्धान्त: कारोबारको लेखा विश्वसनीय रहनुपर्ने ।
- पहिचानको सिद्धान्त: आम्दानी तथा खर्चको पहिचान र सोको लेखांकन गर्ने ।
- समय अवधिको सिद्धान्त: निश्चित समय अवधिलाई आधार मानी लेखा विवरण तथा प्रतिवेदन तयार गर्ने ।
- प्रोदभावी सिद्धान्त: दायित्व सिर्जना भएपछि लेखा राख्ने ।

☐ **Principle of reliability**: Accounts of business should be reliable.

☐ **Principle of Recognition**: Recognition and accounting of income and expenses.

☐ **Principle of time period**: Prepare accounting statements and reports based on a certain period of time.

☐ **Accrual principle**: Accounting after liability is created.

- मिलानको सिद्धान्त: एक आर्थिक वर्षको कारोबार सोही आर्थिक वर्षमा मिलान गर्नुपर्ने ।
- वस्तुगत आधारको सिद्धान्त: वस्तु वा सेवाको प्रकृति र महत्त्वका आधारमा तथ्यगत रूपमा लेखा राख्नुपर्ने ।

□ Principle of Matching: The transactions of one financial year should be reconciled in the same financial year.

□ Principle of substantive basis: Accounting should be factually based on the nature and importance of goods or services.

- प्रकाशनको सिद्धान्त: निकायका सरोकारवालाहरूलाई यथार्थ जानकारी दिने ढंगले वित्तीय विवरणको तयारी र प्रकाशन गरिनुपर्ने ।
- तुलनाको सिद्धान्त: एक आर्थिक वर्ष र अर्को आर्थिक वर्ष तथा एक निकाय र अर्को निकायबीच तुलनायोग्य विवरण तथा तथ्यांकहरू प्राप्त गर्ने ।

❑ **Principle of publication**: Financial statements should be prepared and published in a manner that provides accurate information to the stakeholders of the agency.

❑ **Principle of comparison**: Obtaining comparable details and data between one financial year and another financial year and one agency and another agency.

सरकारी लेखाप्रणालीको कार्यक्षेत्र (Scope of Government Accounting)

- क) विनियोजन लेखाप्रणाली
- ख) राजस्व लेखाप्रणाली
- ग) धरौटी लेखाप्रणाली
- घ) जिन्सी लेखाप्रणाली
- ङ) आयोजना लेखाप्रणाली
- च) कार्यसञ्चालन तथा अन्य कोषको लेखाप्रणाली
- छ) सार्वजनिक निर्माण लेखाप्रणाली

- a) Appropriation accounting system
- b) Revenue accounting system
- c) Bond accounting system
- d) Jissi accounting system
- e) Project accounting system
- f) Accounting system of operations and other funds
- g) Public Construction accounting system

सरकारी लेखा र व्यावसायिक लेखा बीचमा भिन्नता

Difference between government accounting and commercial accounting

आधार	सरकारी लेखा	व्यावसायिक लेखा
सिद्धान्त	सरकारी समग्र कारोबारको स्थिति दर्शाउँदछ।	निजी वा व्यावसायिक करोबारको चित्रण गर्दछ।
उद्देश्य	नियन्त्रण र जवाफदेहिता कायम गर्नु।	नाफाजन्यताको स्थिति कायम राख्नु।
चासो	सार्वजनिक चासोको विषय हुन्छ।	सम्बन्धित व्यक्ति र अंशियारहरुको मात्र चासो रहन्छ।

अवधि	आर्थिक बर्षका आधारमा लेखा राखिन्छ।	आर्थिक बर्षका आधारमा लेखा राखिन्छ तर अनिवार्य होइन।
प्रयोगकर्ता	असिमित प्रयोगकर्ताहरु हुन्छन।	सिमित प्रयोग कर्ताहरु हुन्छन।
आधार	नगदमा आधारित भएर कारोबार गरिन्छ।	नगद वा प्रोदभावी रुपमा कारोबार गरिन्छ।
निर्दिष्टता	ऐन कानून र संसद प्रति निर्दिष्ट रहने।	व्यवस्थापन प्रति निर्दिष्ट रहने।
कार्यविधि	पारदर्शि र स्थापित कार्यविधि हुन्छ।	गोप्य र प्रतिष्पर्धात्मक हुन्छ।

आधारित	नगदमा आधारित भएर लेखा राखिन्छ।	प्रोदभावी रुपमा लेखा राखिन्छ।
लेखा परीक्षण	महालेखा परीक्षकको कार्यालयबाट हुन्छ।	कानूनी रुपमा इजाजत प्राप्त लेखा परीक्षकद्वारा गरिन्छ।
जानकारी	सरकारी आय र व्ययको जानकारी दिन्छ।	व्यवसायको सम्पत्ति दायित्व र मालिकको पूँजी अवस्था देखाउँछ।

Basis	Government Accounting	Commercial Accounting
Principle	Shows the state of government overall business.	Depicts private or commercial business.
Objective	Maintaining control and accountability.	Maintaining a position of profitability.
Concern	It is a matter of public interest.	Only concerned persons and shareholders are interested.

period	Accounts are kept on the basis of financial year.	Accounts are kept on the basis of financial year but not mandatory.
Users	There are unlimited users.	There are limited users.
Account keeping base	Transactions are done on a cash basis.	Transactions are done in accrual basis.

Legal Framework	Acts shall be subject to law and Parliament.	Be specific to management.
Procedure	There is a transparent and established procedure.	Secretive and competitive.
Audit	From the Office of the Auditor General.	It is done by a legally licensed auditor.
Publicity	Provides information on government income and expenditure.	Shows the business's assets, liabilities, and owner's equity position.

नेपालमा लेखा प्रणाली एवं सेस्ता प्रणालीको विकास (Development of accounting system in Nepal)

- ❖ लिच्छवी कालमा तामा तुलसी समाएर लेखा राख्न लगाइन्थ्यो,
- ❖ मल्लकालमा कुथेर माप्चोक नामक अड्डाको स्थापना,
- ❖ नेपालको एकिकरण पछि विस १८२५ मा पृथ्वी नारायण शाहले मुख्तियार र तहबिल्दारको व्यवस्था गरे,

- ❖ विस १८२५ मा कुमारीचोक अड्डाको स्थापना गरी लेखा जाँचको थालनी,
- ❖ विस १८७१ मा लाल ढड्डा र १८८९ मा मोठ ढड्डा नामको सेस्ताको प्रयोग,
- ❖ विस १९२८ मा किताब खानाले लेखा नियन्त्रणको काम गर्दथ्यो,
- ❖ विस १९३६ मा मा खरिदार गुणवन्तले स्याहा सेस्ता प्रणालीको विकास गरे,
- ❖ विस १९७३ मा पास जाँच अड्डाको स्थापना,

- ❖ विस २०१६ मा भुक्तानी सेस्ता प्रणाली लागू,
- ❖ आव २०१८/१९ मा नयाँ सेस्ता प्रणाली लागू,
- ❖ विस २०२० मा जिन्सी सेस्ता प्रणाली लागू,
- ❖ आ.व २०५२/५३ बाट आयोजना लेखा शुरू,
- ❖ आ.व २०६३/६४ बाट सुधारिएको लेखा,
- ❖ आ.व २०६६/६७ बाट एकल खाता भुक्तानी प्रणालीको थालनी।

- In the Lichchivi period, Tama tulsi was used to keep accounts.
- The establishment of Kuthar Mapchok in the Malla period.
- After the unification of Nepal in 1825, Prithvi Narayan Shah arranged Mukhtiyar and Tahbildar.

- In 1825 Kumarichok Adda was established and audits started.
- In 1871, Lal Dhadda and Moth Dhadda in 1889 were used.
- In 1928, Kitab Khana did the work of controlling accounts.
- In 1936, Khirar Gunwant developed the Syaha Shresta system.
- Establishment of Pass Check Station in 1973,

- Payment Shresta system implemented in 2016,
- New Shresta system implemented in FY 2018/19
- In 2020, Jinsi Shresta system was implemented.
- Project accounting started from FY 2052/53,
- Revised Accounts from FY 2063/64,
- Start of Treasure single account (TSA) system from FY 2066/67.

सरकारी लेखा प्रणाली सिद्धान्तहरू (Principles of government accounting)

- कानूनी मान्यताको पालना,
- खास अवधिको आर्थिक अवस्थालाई देखाउन सक्नु पर्दछ,
- दोहोरो सेस्ता प्रणालीमा आधारित हुनु पर्दछ,
- सरकारी सम्पत्ति र दायित्व स्थिति देखाउन सक्नु पर्दछ,
- आर्थिक घटनाले के मा प्रभाव पार्यो र त्यसको सन्तुलन कसरी गर्न सकिन्छ सो जानकारी दिन सक्नु पर्यो,

- लेखा प्रणालीले बजेटको भावनालाई कार्यान्वयन गर्ने खालको हुनु पर्दछ,
- लेखा राख्दा श्रोतगत र शीर्षकगत रूपमा राखिनु पर्दछ,
- लेखा प्रणाली बजेट नियन्त्रणको आधार बन्नु पर्दछ,
- कार्यविधिगत एकरूपता र सरलता पनि हुनु पर्दछ,
- बजेटको उपयुक्त बर्गीकरण गरिएको हुनु पर्दछ।

- Compliance with legal requirements,
- Be able to show the financial situation of a particular period,
- should be based on a dual system,
- Must be able to show government assets and liabilities status,
- Be able to give information on what the economic event has affected and how it can be balanced.

- The accounting system should implement the spirit of budgeting,
- When keeping accounts, they should be kept by source and title.
- Accounting system should be the basis of budget control,
- There should also be procedural uniformity and simplicity,
- Budget should be appropriately categorized.

एकोहोरो र दोहोरो लेखा प्रणाली बीचमा फरक (Differences Single entry and Double entry System)

आधार	एकोहोरो लेखा प्रणाली	दोहोरो लेखा प्रणाली
परिभाषा	एकोहोरो लेखा प्रणालीमा कारोबारको डेबिट या क्रेडिटमा एकपक्षीय मात्र अभिलेख राखिन्छ।	दोहोरो लेखा प्रणालीमा कारोबारको डेबिट र क्रेडिट दुवै पक्षमा अभिलेख राखिन्छ।
दोहोरो असर	यो दोहोरो असरको सिद्धान्तमा आधारित हुदैन।	यो दोहोरो असरको अवधारणामा आधारित हुन्छ।

खाताहरु	यसमा साहु र आसामीका व्यक्तिगत खाता तथा नगदी पुस्तिका तयार गरिन्छ।	यसमा व्यक्तिगत, वास्तविक तथा अवास्तविक सम्पूर्ण खाताहरुको अभिलेख राखिन्छ।
नाफा /नोक्सान	यसले व्यवसायको नाफा/नोक्सान हिसाब तयार गर्न मदत गर्दैन।	यसले व्यवसायको नाफा/नोक्सान विवरण तयार गर्न मदत गर्दछ।
उपयोगी	साना व्यवसाय तथा साधारण कारोबारमा उपयोगी हुन्छ।	ठूला व्यवसाय तथा जटिल कारोबार गर्ने संस्थाका लागि उपयोगी हुन्छ।
सन्तुलन परीक्षण	यसबाट सन्तुलन परीक्षण तयार गर्न सकिदैन।	यसबाट सन्तुलन परीक्षण तयार गर्न सकिन्छ।
वित्तीय अवस्था	यसबाट वास्तविक वित्तीय अवस्थाको जानकारी लिन सकिन्न।	यसबाट वास्तविक वित्तीय अवस्थाको जानकारी पाउन सकिन्छ।

Base	Single entry	Double Entry
Definition	In single entry accounting system, only one-sided records are kept of debit or credit of a transaction.	In a double-entry book keeping system, records are kept on both the debit and credit sides of transactions.
Impact	It is not based on the concept of double impact.	It is based on the concept of double impact.
Account	It prepares personal accounts and cash books of Sahu and Asami.	It keeps records of all personal, real and unreal accounts.

Profit/Loss	It does not help in preparing the profit/loss account of the business.	It helps in preparing the profit/loss statement of the business.
utilization	It is useful small and general business.	Useful for large businesses and organizations with complex transactions.
Trail Balance	A balance sheet cannot be prepared from this.	A balance sheet can be prepared from this.
Financial condition	The real financial from this Unable to get status information.	From this one can get information about the actual financial situation.

नेपाल सरकारको वर्तमान लेखा प्रणाली र यसका प्रमुख विशेषताहरू
(Current Accounting System of Government of Nepal and its salient features)

- २०१९ साल देखि नयाँ श्रेस्ता प्रणालीको रूपमा कार्यान्वयनमा आएको,
- दोहोरो लेखा प्रणालीमा आधारित रहेको ,
- नगद कारोबारमा आधारित छ,
- निश्चित ढाँचाका फारामहरूमा श्रेस्ता राख्ने व्यवस्था गरिएको ,

- केन्द्रीय र कार्यसंचालन स्तरमा छुट्टाछुट्टै लेखा राख्ने व्यवस्था रहेको,
- आर्थिक ऐन, नियममा आधारित रहेको,
- आर्थिक बर्षको अन्तयमा भार पर्ने किसिमको छ,
- सबै आर्थिक कारोबार बैंकिङ माध्यमबाट संचालन गर्ने तर्फ उन्मुख रहेको,
- नाफा-नोक्सान भन्दा सार्वजनिक कोषको प्रभावकारी संकलन र उपयोगमा केन्द्रित रहेको। सरलता, एकरूपता र परिवर्तनशीलता रहेको,
- पेशकीलाई खर्चको व्यवहार गर्ने किसिमको छ।

- Implemented as a new Shrestha system from 2019 onwards,
- Based on the double-entry accounting system,
- Based on cash transactions,
- It is arranged to keep emphasis on certain forms.

- There is a provision for keeping separate accounts at the central and operational levels,
- Based on fiscal laws, rules,
- There is rush at the end of the fiscal years.
- Oriented towards conducting all financial transactions through banking,
- Focused on effective collection and use of public funds rather than profit and loss. Simplicity, uniformity and variability.
- Deal advance as expenses.

सरकारी लेखा प्रणालीका समस्याहरू (Problems of government accounting system)

- नगदमा आधारित लेखा प्रणाली भएकाले आय र व्ययको यथार्थ स्थिति जानकारी गराउन कठिन हुने,
- आर्थिक वर्षको अन्त्यमा भार पर्ने खालको छ,
- पेस्कीलाई खर्च मात्रै गरेको,
- सरकारी सम्पत्तिको एकीकृत अभिलेख तयार गर्न कठिनाई भएको,

- सरकारले तिर्नुपर्ने दायित्व, उधारो तथा ऋण, प्रतिबद्धता र सम्भावित दायित्व, प्राप्त गर्नुपर्ने राजस्व, प्राप्त हुन बाँकी ऋणलगायतका विषयमा एकिन विवरण प्राप्त गर्न कठिनाई रहेको,
- गैरनगद सम्पत्ति, तेस्रो पक्षबाट भएको भुक्तानी र बाह्य सहयोगको लेखांकनमा समस्या देखिएको,
- वित्तीय प्रतिवेदन र प्राप्त सूचना पर्याप्त र भरपर्दो नभएका कारण नीति निर्माण पक्षलाई उपयोगी बनाउन नसकिएको,

- प्रदेश तथा स्थानीय तहबाट समयमै वित्तीय विवरण तयार नहुने गरेकाले तीनै तहका सरकारको एकीकृत वित्तीय विवरण तयारमा कठिनाइ हुने गरेको,
- सरकारी वित्तीय विवरण तथा प्रतिवेदनलाई यथार्थ, विश्वसनीय, पारदर्शी बनाउन नसकिएको,
- विभिन्न निकायहरूले फरकफरक ढाँचाका लेखा सफ्टवेयर प्रयोगमा ल्याउने गरेको,

- लेखांकनका लागि हाल प्रयोगमा रहेको कम्प्युटरमा आधारित एकीकृत सरकारी लेखाप्रणाली (सिग्यास)को कार्यान्वयन पक्ष कमजोर देखिएको,
- लेखा समूहका कर्मचारीहरूको व्यवस्थापन र परिचालनमा स्पष्ट नीति, कार्यविधि र मापदण्डको कार्यान्वयनमा समस्या देखिएको,
- लेखापालनमा संलग्न कर्मचारीहरूमा व्यावसायिकता, दक्षता एवं क्षमता कमजोर रहेको,

- आफूअन्तर्गतका निकायहरूमा वित्तीय जवाफदेहिताको पालना गर्न गराउन लेखा उत्तरदायी अधिकृतको भूमिका कमजोर रहेको,
- तीनै तहका सरकारको 'रियल टाइम' एकीकृत वित्तीय विवरण प्राप्त गर्न कठिनाई रहेको आदि ,
- लेखा श्रेस्ता एवं फारामहरूमा सुधारको कार्य भए तापनि तिनको प्रयोग र उपयोगको अवस्था कमजोर रहेको,
- बजेट र लेखा प्रणालीबीचमा Harmony भएको पाइदैन,
- उपप्रणालीमा एकीकृत छैन ।

- Due to the cash-based accounting system, it is difficult to inform the actual status of income and expenditure.
- There is burden at the end of the financial year,
- Advance is considered an expenses,
- Difficulty in preparing integrated records of government assets,

- It is difficult to obtain a single statement on the government's liabilities, borrowings and loans, commitments and potential liabilities, revenues to be received, loans to be received, etc.
- Problems in accounting for non-cash assets, payments from third parties and external assistance;
- Due to insufficient and reliable financial reports and received information, it could not be made useful for the policy making side.

- Due to the fact that the financial statements are not prepared on time from the provincial and local levels, there is difficulty in preparing the integrated financial statements of the three levels of government.
- Government financial statements and reports could not be made real, reliable, transparent,
- Various entities use different forms of accounting software.

- The implementation aspect of the computer-based Integrated Government Accounting System (CIGAS) currently in use for accounting is seen to be weak.
- There is a problem in the implementation of clear policies, procedures and standards in the management and deployment of accounting group employees.
- Lack of professionalism, efficiency and capacity among the employees involved in accounting.

- The role of Accountable Officer is weak in making the entities under him to comply with financial accountability.
- Difficulty in obtaining 'real-time' integrated financial statements of all three tiers of government, etc.
- Although there has been improvement in the accounting records and forms, their usage and usage conditions are poor.
- There is no harmony between budget and accounting system.
- Not integrated into the subsystem.